

Llibertat - Jonathan Franzen

Nou anys ha tardat Jonathan Franzen (Illinois, 1959) a escriure una altra novel·la. De l'última, *Les correccions*, en tinc un bon record. De fet, en tinc dos bons records: el primer és la imatge d'un nen assegut durant hores a taula fins que s'acaba el sopar mentre els seus pares feinegen per la casa; el segon és una trama internacional que barreja de manera tragicòmica els beneficis empresarials i la política exterior d'un país exòtic. També *Llibertat* posseeix aquesta virtut d'algunes novel·les contemporànies: plasmar amb detall la interrelació entre l'esfera pública i la privada. Com feia Ian McEwan a *Solar*, Franzen situa a prop del centre de la trama una empresa que preveu treure beneficis de la crisi energètica.

Tots els arbres de relacions que puguem traçar a partir de *Llibertat* tindran un triangle en el centre. No és una figura gaire original en la tradició de la novel·la, però Franzen demostra que encara es pot explorar amb dignitat. Veiem-ne els components. Dos nois prou diferents, Walter i Richard, comparteixen habitació en una residència universitària. Una de les noies que es reparteixen la intensa vida sentimental de Richard té una amiga, Patty, de la qual s'enamora Walter. Aquesta situació inicial concentra – genèticament – totes les possibilitats de la trama: Richard és atractiu i despreocupat, Walter és responsable i insistent, Patty se sent atreta pel primer i es casa amb el segon. Resumit d'aquesta manera, podria semblar que aquesta trama és gastada, banal o previsible. Al llarg de les vuit-centes pàgines del llibre, però, l'autor ens passeja per tots els racons de l'ànima dels protagonistes i, en l'afany d'il·luminar les seves vides, prolonga en totes direccions els respectius arbres genealògics. El resultat és una novel·la plena de saviesa.

El lector de seguida s'adona que Franzen no té pressa. Comença l'acció a finals dels anys setanta, amb una quarantena de pàgines que mostren la família Berglund – Walter i Patty – en una zona residencial. A aquesta part la segueixen més de dues-centes pàgines on Patty recorda la seva adolescència i joventut. D'aquí saltem a la part més extensa del llibre, que correspon a l'any 2004, amb capítols dedicats a cadascun dels membres del triangle, així com als familiars pròxims. Tot plegat acaba el 2010, amb un capítol que explica el que ha succeït en els sis anys anteriors.

Jonathan Franzen excel·leix a l'hora de desenvolupar les branques sense perdre de vista el tronc. Així, seguim els alts i baixos sentimentals de Richard abans i després d'esdevenir una estrella del rock. Les pàgines dedicades al fill dels Berglund, Joey, són una novel·la dins la novel·la; inquiet i precoç, Joey fa una fortuna especulant amb la guerra del Golf davant l'escàndol del pare i l'adoració de la mare. El seu company d'habitació a la universitat (com un eco de la relació entre Richard i el seu pare) ens permet penetrar en una família adinerada de la costa Est. Paral·lelament, seguim les vicissituds familiars de Patty, és a dir, el compromís polític dels pares i la vida bohèmia de les germanes. Al llarg de la seva agitada vida laboral, Walter té un *retour d'age* que posa en perill el seu matrimoni. Per damunt de tot, però, el que predomina és la triangulació inicial: Walter fa costat a la seva esposa, depressiva i insegura, que se sent atreta per Richard, l'home lliure que al seu torn enveja l'estabilitat de Walter.

Els capítols, que alternen els punts de vista, encaixen els uns amb els altres. Franzen aconsegueix gestionar la complexitat psicològica, històrica, laboral, geogràfica. No hi ha habitació on no gosi entrar, no hi ha generació que no retrati amb lucidesa, no hi ha col·lectiu que despatxi amb un tòpic rebregat: a tots els consagra la seva atenció, exempta de reduccionismes. El que emprèn a *Llibertat* no dista gaire del que fa Tolstoi a *Anna Karèнина*, només que actualitzat, no tant en la forma com en la matèria. En aquest sentit, podem aplicar amb tota justícia a Franzen un dels adjectius més abusius dels nostres dies: clàssic. Si Tolstoi retratava funcionaris i camperols, minyones i aristòcrates, Franzen és capaç de donar vida a un operari de retroexcavadora, a una veïna meonopaúsica, a un pare alcohòlic, a una adolescent obsessiva, a una jove heroïnòmana, a una entrenadora de bàsquet. Al llarg del llibre ens mostra de manera convincent els recolzes de la vida universitària, la composició de cançons d'èxit, la corrupció política, els dilemes de l'ornitologia, el complex de Peter Pan i per damunt de tot, sempre en un lloc destacat, la màquina d'engendrar frustracions, plenitud i neguit que anomenem *família*.

Quan Patty exclama: "Odio la meva família", Walter respon: "Nosaltres crearem la nostra". *Llibertat* es pot entendre com una reflexió sobre aquests dos moviments, odi i amor, que al seu torn generen més odi i més amor, i així successivament. Una interpretació possible: fugim feliçment de famílies infelices per crear-ne una que, al seu

torn, generarà una fèrtil infelicitat. Els problemes familiars de la novel·la sorgeixen per excés o per manca d'amor als fills, per excés o per manca de comprensió als fills, per excés o manca d'atenció als fills. "En Walter no només coneixia el Club de Roma, llegia novel·les difícils i sabia apreciar Ígor Stravinski, sinó que també era capaç de suar fent una juntura en un conducte de coure, fer treballs d'acabats de fusteria, identificar els ocells pel cant i tenir cura d'una dona problemàtica". Tanmateix, ni tan sols aquestes aptituds polivalents permeten fer-se esperances sobre el futur de la seva família.

Any rere any em diverteix preguntar als meus alumnes per què les novel·les són més llargues que els contes. Abans, els aviso: que tinguin menys pàgines no és la causa, sinó la conseqüència. Davant la varietat de respostes, continuo pensant que els contes pretenen sobtar, mentre que les novel·les pretenen fer entendre, i per aconseguir-ho necessiten més pàgines: entendre per què ens equivoquem quan triem, per què triguem tant a saber què volem ser, i encara més a saber com som de debò, per què ens reinventem una i altra vegada sense garantia d'èxit, per què malgrat tot ens mantenim en gran part idèntics a nosaltres mateixos. *Llibertat* és una novel·la llarga perquè plasma tot de vectors, forces i polígons que envolten el triangle central.

Ens trobem davant l'obra d'un demiürg més que d'un narrador. Fa l'efecte que Franzen ho sap tot dels personatges, però a vegades es descuida d'aplicar aquesta saviesa a la construcció de la trama. Un altre autor trauria més partit d'algunes escenes -d'alguns diàlegs-, dosificaria el suspens, inclouria un polsim d'humor. No és el seu cas. Sembla que més que seduir, divertir o apassionar, el que pretén és senzillament que ens hi endinsem. Contra els consells subministrats pels tallers de novel·la, no deixa de crear subtrames fins a les últimes pàgines. Als antípodes dels narradors efectistes, resol en unes línies la mort d'un dels personatges importants: no per experimentalisme ni per coqueteria, sinó -crec- perquè aquesta mort no li interessa. Ací i allà, una frase que condensa una veritat que ni tan sols sospitàvem: "L'únic que li donava esperances era que dissimulava molt bé la confusió que tenia per dins".

Quan es va publicar *Freedom*, la revista *Time* li va dedicar una portada on es podia llegir: *Great American Novelist*. No em sembla cap exageració.